

İZMİR KONAK İŞ SİTESİ DİŞ YÜZEY ARTİSTİK SERAMİK PANOLARININ MONOGRAFİK DEĞERLENDİRMESİ

MONOGRAPHIC EVALUATION OF EXTERNAL SURFACE ARTIST CERAMIC PANEL IN İZMİR KONAK BUSINESS SITE

Özet

Bu çalışma, İzmir Konak İş Sitesinin diğer adı ile SSK bloklarının dış cephelerine uygulanan artistik seramik duvar panoların teknik, estetik, sosyolojik ve toplum-birey psikolojisi açısından monografik bir değerlendirmesidir. Bir sanat, dekor, süsleme unsuru olarak seramiğin mimariye katkısı, estetik ve toplumsal yaşam içinde oynadığı rol ve etkileri ele alınmıştır. Konak iş sitesi dış cephe seramik duvar panoları bu veriler ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Konak, Mimarlık, Sosyal Psikoloji, Estetik, Seramik Pano

Abstract

This study is a monographic evaluation of the artistic ceramic wall panels applied to the exterior facades of the SSK blocks with the other name of İzmir Konak Business Sites in terms of technical, aesthetic, sociological and community-individual psychology. As an art, decor, ornament element, the role and effects of ceramics in architecture, aesthetics and social life are discussed. Exterior ceramic wall panels of Konak business site are examined in light of this data.

Key Words: Konak, Architecture, Social Psychology, Aesthetic, Ceramic Mural

GİRİŞ

İnsan, erken çağlardan bu yana yaşadığı çevreye fiziki değişikliklerle görsel olarak katkıda bulunmuştur. Belirli işlev ve amaç için yaratılmış herhangi bir biçimi göze hoş gelecek şekilde tasarlamış, uygulamıştır. Süsleme olgusu insanla başlar. “Üst Paleolitik evrede teknolojik gelişmelerin sonucu olarak mağara sanatı ortaya çıkar ve en özgün ve ileri örneklerini yaratır. Mağaraların derin ışık görmeyen duvarlarında renkli hayvan resimleri ve av sahneleri görülür”. (Aksoy, 2012:7) İnsanın kullandığı eşyadan içinde barındığı mekâna ve yaşadığı çevreye güzelleştirme çabası günümüzde de kesintisiz sürmektedir. Genel başlık adı altında süsleme, çok boyutlu estetik tabanlı fakat çok yönlü ifade aracı olarak uygulanmaya devam etmektedir. Süslemede temel amaç çevreyi güzelleştirmektir. Daha öznele inildiğinde, bütün sanat eserlerini kapsayıcı bileşimi olduğu görülür. “Uygulama alanı içerisinde çizgi, renk ve biçimlerin estetik duygularımızı uyandırdığı ve kışkırtmak için bir araya geldikleri söylenebilir. Şekil, çizgi ya da dokunun, duyguyu sadece sanatçıya değil herkese yansıtması gerekir. Şekil ve duygu arasındaki ilişkinin anlamı, o simgeyi gören ve kullanan herkes tarafından paylaşılmalıdır, aksi halde o şekil, toplum için hiçbir şey temsil etmeyecek ya da iletmeyecektir.”(Barnard, 2002:51) Estetize edilmiş nesnelere sadece beğeniyi ifade etmezler. Bunların aynı zamanda bir anlatım aracı olarak sosyal içerikli mesajlar taşıyan, içinde bulunduğu toplumun geleneğini, siyasi ve sosyo-kültürel düzeyini belirleyen unsur olduğu görülür.

“Görsel kültür farklı sosyal ya da kültürel grupların ayırt edilmesinde yer alma mekanizmasını ortaya koyar. Görsel kültürdeki nesnelere görünüşlerini malzeme, stil, ifade, biçimsel özellikler, ikonoloji, moda, çağın ruhu ve amaçların yanı sıra ideolojik ve dinsel yüklemeler de içerir. Ernst Gombrich’in görüşü görsel uygulamalardaki şekiller, çizgiler, renkler ve dokuların doğal olarak anlamlı oldukları ve doğal olarak izleyicileri tarafından anlaşıldıkları şeklindedir. Görsel iletilerin insana gönderdiği edilgen, fiziksel uyaranlar dâhilinde, birey ve dışarıdaki her şeyi kapsayan çevresi arasında sürüp giden etki-tepki ilişkileri sırasında birey, kendisi için herhangi bir şekilde anlam taşıyan öğelerini algılar. Önceki

deneyimleri sonucunda algıladığı bu öğeleri sınıflar ve kavramsallaştırır. Sosyo-mekânsal çevre içinde bu görsel öğelerin uyarıları ile doyumuna ulaşır. Bu iletişim insanlar arasındaki ilişkilere yansır.” (Barnard, 2002:65)

“Mimarlıkla öteki sanatların değişik ilişkileri bulunur. Öncelikle mimarlık, sanat ürünlerinin taşıyıcılığını üstlenecek mekânları, yüzeyleri, fonları ve ortamları üretir, sanatı toplumla buluşturur sanatsal iletişimin sürdürülebilmesine de kaynaklık eder. Kendisi başlı başına estetik bir bütün olabilir. Mimarlıkla başka sanatsal ürünlerin nasıl ve hangi dozlarda bir arada kullanılması gerektiği hem işlevsel, hem anlamsal, hem de çevre estetiğinin dengeleri açısından önem taşır.”(Esen, 2012:63) İnsan-sanat-çevre ilişkilerinde mimarinin yeri çok önemlidir. İnsanın yaşam ortamını bu sanat dalı yani mimari mekânlaştırır. (Kaçar, 1993:13)

Seramik Panolarının Monografik Değerlendirmesi

Mimaride cephelerin farklı malzemelerle biçimlendirilmesi görsel kültürün oluşması bakımından önemlidir. Yüzeyle uygulanan dayanımı ve kalıcılığı yüksek beton, taş, seramik ve cam mozaik gibi malzemelerin estetik olgu olarak yapıya katkıları bulunur. Mimaride işlevselliği, dekoratif özellikleri nedeni ile kullanımı en geniş malzeme seramiktir. Diğer malzeme uygulamalarına göre üstünlükleri vardır. Seramik yapıda dolgu, duvarda örtücülük ve taşıyıcılık, iç donanımda mutfak, banyo elemanı olarak karşımıza çıkar.

Bu çalışmanın konusu olan seramik pano; ‘Hamaddesi kil olup çeşitli üretim teknikleri kullanılarak işlevsel, dekoratif ya da sanat içerikli mimariye bağlı pişmiş toprak ürünler, olarak tanımlanabilir.’(Güleç Hoşnut,:3) Kilin seramik halini alması çok yüksek ısıda pişirilmesi ile olur. Artistik seramik pano yapımı tasarım ve uygulama aşamalarından oluşur. Tasarım aşamasında uygulama yapılacak duvarın dış- iç cephe, yüzey boyutu, iklim şartları, ışık ve toplumla ilişkisi önem kazanır. Teknik olarak elle şekillendiren kil, bisküvi ve sır pişirimi ile tamamlanır. Artistik seramik panolar mimari cephelerde buldukları çevreyi daha yaşanılır hale getiren işlevli dekor ya da sanat objesi olarak uygulanıp, görsel etkisi konumlandıkları yer ve mekânda

toplumla iletişimi güçlüdür. Modern kent mimarisinde mekân-insan ilişkisinin yeniden yapılanmasında, sanatın etkin rolünün temel alınması ve sürdürülebilirliği önemlidir. Kentin mimari dokusu kültürel mirasın oluşmasındaki taşıyıcı rolü toplum refahının değerli bir parçasıdır. Bu yüzden mimari ile bütünleşen artistik seramik panolar uygulandıkları yüzeyde renk, rölyef, biçim oluşumları kültürel mirasın yapı taşlarından biri olur.

“Bütün kültürel birikimler gibi seramik panoların gelişimi yayılımı ve artışı bazı faktörlerden etkilenmiştir. Bunlardan en önemlisi düşünsel birikimin yayılımı, maddelerin değiş-tokuşunun yapıldığı kara ve deniz ticaret yollarındaki harekettir. İkinci olarak; savaşlar, politik kargaşalar ve dinin yayılışı kültürlerin ve dünyanın belirli bölgelerindeki sanatsal oluşumların harmanlanmasında etkin olmuştur.” (Güleç Hoşnut, 2006:5)

Uygurlık tarihinde anıtsal mimari örneklerinde seramikpano uygulamaları görülür. Babil’in İhtar kapısı seramik sanatının ilk pano uygulamaları içinde yer alır. Cephesine konumlanan koç, boğa ve ejderha kabartmalarının dikine çift dizilimi güç ve refahın alegorik anlatımıdır.

Fotograf 1. Babil İhtar Kapısı

“Babil’in ünlü İhtar kapısı Mezopotamya seramik sanatının en görkemli örneklerindedir.

(Fotograf 1. Babil İhtar Kapısı) Zafer tak-ı olarak inşa edilen İhtar kapısı, Babil çağının mimarlık sanatına kattığı en ilginç yeniliktir. Bu örnek ile seramik süsleme mimari ile birlikte uygulanmış, olmaktadır. Altmış adet, gerçek boyda iri aslan kabartması cadde boyunca uzanan duvarlar üzerinde yer almaktadır.” (Güleç Hoşnut, 2006:13)

İran Susa sarayı tören yolu sırlı kabartma tuğlaları, İspanya Emevileri Medinetü'z-Zehra sarayı sırlı fayansları, Anadolu Selçuklu Sırçalı Medrese eyvan çini mozaikleri, İstanbul Rüstem Paşa camii 16.yy. İznik çinileri diğer önemli örneklerdir.

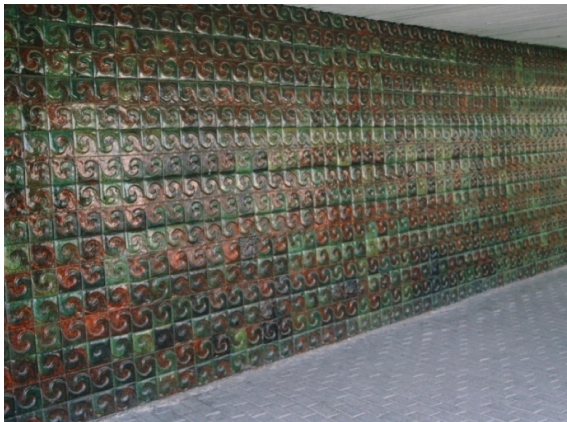
Günümüzde küresel çağdaş mimarlık örneklerinde özgün seramik pano uygulamalarıyla karşılaşmaktayız. Türkiye’de özgün sanat yapıtı olarak üretilen duvar seramiklerinde 1960’tan sonra büyüme görülür. Farklı işlevli mekân olarak kamu yapıları, alışveriş merkezleri, özel iş ve konutlarda dönemin seramik sanatçıları tarafından üretilmiştir. “1960’lı yıllardan sonra gelenekselden sıyrılıp endüstriye dönüşen seramik üretimi günümüze kadar büyük gelişim gösterir. Bu süre de küçükü büyüklü seramik üreten işletmeler kurulur.” (Sümer, 1927) Orta ölçekli üretim yapan “Rebi Gorbun’un 1958’de kurduğu Gorbun Işıl fabrikası, masaüstü kullanım eşyasından, fayans dekoruna kadar geniş yelpazede seramik üretimi gerçekleştirmiş, dönemin mimari akımlarını, bina tasarımlarını ve popüler yönelimlerini özellikle yakından izleyip, İstanbul’da birçok binanın tasarım sürecini üstlenmek de dâhil olmak üzere bu yapılar yer ve duvar seramikleri ve özgün duvar panoları üretir. Yönetimi 1985 yılında oğlu Aziz Gorbun’a geçen şirket, fayans üretimini durdurur ama sofa eşyası üretmeye devam eder.” (Güven, 2016:9)

Gorbun Işıl’ın 1970’de hizmete açılan İzmir Konak Meydanı doğu cephesinde uzanan SSK blokları artistik seramik panoları önemli uygulamaları arasında yer alır. “Konak iş sitesi diğer adı ile SSK blokları 1960’lı yılların sonlarında mimari proje yarışması birincisi mimar Orhan Dinç tarafından yapılmıştır. Modern mimarinin yalın, düz ve işlevsel özelliklerini taşır. Yapı projesinde estetik ve plastik unsurlara yer verilmez.” (“Konak sitesi”, 1966) Kent merkezinde yer alan bloklar sinema, tiyatro, kafe ve mağazaları ile toplumun yoğun ilgisini görür.

Aziz Gorbon, “Konak iş sitesi yönetimi 1975 yılında yapının geniş duvarlarına seramik pano yapılmasını karar veriyor. Gorbon’un daha önce İzmir Büyük Efes oteli seramiklerini inceleyip ardından firmamıza teklif getirdiler. Aynı yıl sanatçımız Erdoğan Ersel ile birlikte bloklarda detaylı inceleme sonucu tasarımlar hazırlanıp 1976 yılında seramik panoların montesinin gerçekleştirildiğini” söyledi (Aziz Gorbon, kişisel görüşme, 18 Ekim 2017).

Konak İş sitesi dış cephe seramik panoların özelliği, boyutsal büyüklükleridir. İç ve dış uygulamaların toplamı 300 metrekareyi geçmektedir. Yapının bütünlüğü ve büyüklüğü seramik pano uygulamalarına yansıtılmış, dış panolar blokların iki katında yoğunlaştırılmıştır. Doğal ışığı direkt karşıdan alacakları doğu ve batı yönlerine uygulanmışlardır. Güneş ışığı panolarda çok etkilidir. “Işık kaynağının doğrultusu, gölgelerin yerini ve biçimini etkilemektedir. Bir yüzey, gölge ve ışıklılık durumuna göre farklı renk tonlarında algılanabilmektedir. Akdeniz mimarisindeki cephelerde gözlenen bezemelerin, ışık-gölge oyunları ile etkileyici ve plastik bir etki yaratması örnek olarak gösterilebilmektedir.” (Tezel, :23) İlki Konak meydanına karşılık gelen yüzeyler ve pasaj giriş kolonlarında yer almaktadır. Mağazanın girişine yakın dış cephe seramik kaplamaları döküm ve presleme yoluyla üretilmiş rölyef karolardan oluşmaktadır. Denizle aynı kotta yer alan cephede işlenen tema dalgadır.

Fotograf 2. Dalgalar, Nusret Algan 1997

Fotograf 3. Dalgalar, Nusret Algan 1997

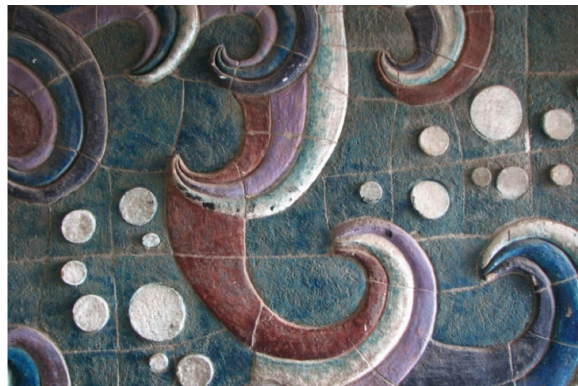

Yüzeylerine uygulanan yeşil-kırmızı zıt renklerle derinlik yakalanmıştır. Zeminde yer alan diğer çalışma ise pasaj girişindeki kolonlarda yer alır. Konu seçimi yine dalgadır fakat uygulama tekniği farklıdır. Serbest şekillendirilmiş seramik (elle şekillendirme) ile üretilmiştir. “Bu üretim tekniği yüzeyde hacim oluşumuna olanak verdiği için, günümüzde çok fazla tercih edilen teknikler arasında yer almaktadır. Özellikle modern sanata hizmeti açısından önemlidir.” (Güleç Hoşnut, :47)

Fotograf 4. Dalgalar, Nusret Algan 1997

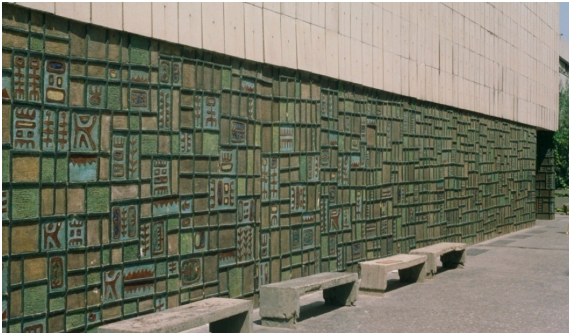

Fotograf 5. Dalgalar, Nusret Algan 1997

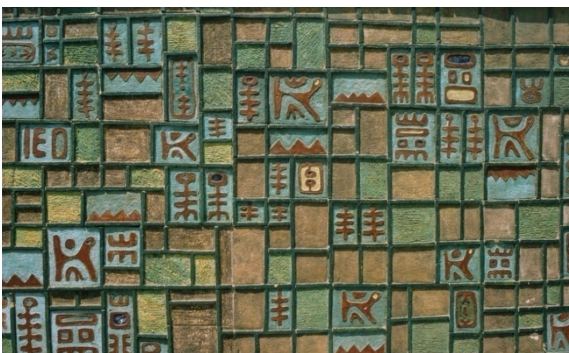

Kolonlara uygulanan dalga imgeleri yüksek rölyeflidir. Dalgalar üç dilimli yerleştirilmiş, orta alan beyaz dairelerle (köpük ve tanecikler) ile hareketlendirilmiştir. Çalışma özensiz şekillendirilmiş olmasına rağmen dalgaların büyük boyutu bu algıyı dağıtmaktadır. Yüzeydeki armoninin bütüne hakim olması farklı bir elamanın kompozisyona eklenmesine gerek bırakmamıştır. Birimlerde kaba doku belli belirsiz ve dağınıktır. Dalgaların iriliği panonun boyutu ile orantılı büyütülmüş olması görsel algıyı zorlayıcı etki uyandırmaktadır. Uygulamanın kolonda tamamlanması, geçidin arka ve ön duvarlara taşınmaması, göbekteki seramikleri ön plana çıkarmış, odak nokta merkezlenerek istenilen çözüme ulaşılmıştır. Üst avlu doğu cephe duvarı pano uygulaması blok boyunca uzanır. Hücre içi soyut imge ve sembollerin yanı sıra silüet insan imgeleri panoda farklı alanlara dağıtılmıştır.

Fotograf 6. Simgeler, Nusret Algan 1997

Fotograf 7. Simgeler, Nusret Algan 1997

Çoğunlukla 20x20, 30x20, 40x10 cm çerçeveler içine şekillendirilmiş semboller anlık görsel etkinin dışında güçlü ifadeler içermezler. Renklerin ölçülü dağıtılması geniş perspektifte mozaik hissi vermekle birlikte bütündeki kurguda semboller çerçeveler içinde

yerleştirilerek düzenleme kuvvetlendirilmiştir. Uygulamanın sınır çizgileri plastik yapıya ket vurmaktadır. Konu ne kadar soyut simgelerden oluşturulsa da geleneksel motiflerden yararlanıldığı sezilmektedir. Farklı toplum katmanlarının geçiş noktası bu alan, görsel imajlarla izleyicide çağrışımlar oluşturacak simge ve motif bezemeleri ile kalıcı etkiler uyandırmaktadır.

Seramik sanatında renk zenginliği kadar yüzeye uygulanan ve genelde fonda yer alan doku da önemlidir. Doku ön ve arka plan geçişlerini belirler. Artistik seramik duvar panolarında kompozisyonun içindeki ölçü, biçim, renk, ton, kot, doluluk ve boşluklar değeri belirler. Zıtlık ve uyum ile geliştirilir.

Fotograf 8. Simgeler, Nusret Algan 1997

Fotograf 9. Simgeler, Nusret Algan 1997

Açık hava galerisi gibi uzanan holde simgeler düşük rölyefli olmalarına karşın üst alana konumlanan amorf rölyeflerin derinliği ve genişliği fazladır. Üst alanda geniş pencere içinde dik dizili birimler soyut geometrik çözümlenmeden oluşur. Birbirine yakın ardı sıra dizili amorf yapıların oluşturduğu kompozisyonda doku çeşitliliğinin fona taşınması ile derinlik sığ bırakılmıştır. Ön ve arka planlardaki amorf elemanlar gerek renk gerek biçim olarak birbirini tamamlayan öğelerden oluşur.

Pano zıt renklerin birleşiminden oluşturulmuştur. Geri plandaki yeşil rengin seramik panonun tümünde yoğunluğu öndeki imgelere girilen gri, beyaz ve kırmızı ile dengelenmeye çalışılmıştır.

Yapının doğu cephesine konuşlandırılan pano gün yarısına kadar sert ışık almaktadır. Doğal ışık, görsel algıyı yönlendirmektedir. Işığın niteliği, şiddeti, rengi değişince panonun gözlemcide yarattığı etki de değişmektedir. “Mimari mekân durağan bir olgu değildir, doğal ışığın, zaman ve hareket faktörlerinin etkisiyle farklı görsel algıların deneyimlenmesine olanak vermektedir. Günün saatlerine, mevsime göre ışığın rengi, şiddeti değişim göstermektedir.”(Tezel, :154) Bu etki seramik panoyu bazen canlı bazen de belirgin olmayan duruma dönüştürebilmektedir. Bu çalışmanın kendi özgünlüğü içerisinde toplumun farklı katmanlarında uyandırdığı

etki değişkendir. Panonun mimariye yüklediği katkı, izleyene verdiği mesaj algısı zamana göre değişim gösterir. Diğer uygulamalardaki gündelik yaşamdan uyarılma motifler burada kaybolmuş, yorumlara açık plastik öğelere dönüşmüştür. Kompozisyondaki özgün biçim arayışları seramiğin teknik ve estetik olanaklarının bütününe kullanarak gerçekleştirilmiştir. Soyut birimlerin büyüklükleri, plastik değerler içinde uzaktan algılanabilecek boyuttadır. Uygulandığı gri sağır duvarda renk seçimi ile bir karşıtlık bulunur. Bu cephede konuşlandırılan duvar seramiklerinin izleyiciye sunduğu nesnel soyut estetiğin altında yatanları anlayabilmemiz ancak Gorbon Işıl'ın veya sanatçının diğer yapıtlarını bilmemiz, algılayabilmemiz ve onlarla bütünleşme olanağı bulabilmemiz ile mümkündür.

SONUÇ

Mimari cephelere uygulanan artistik seramik panoların kentin görsel etkisini estetik açıdan zenginleştirdiği, toplumsal kültür açısından görsel kültürün gelişmesine olanak sağladığı, sosyo-psikolojik etkileri ve döneminin belgesi niteliği taşıdığı varsayılır. Estetik yaşantılarımıza tüm kişiliğimizle katılıyor olmamız, her estetik haz alışımızda insanlıktaki evrensel değer, insanlığı oluşturan fikirlere ilişkin bir şeyler bulunması gerektiğini kanıtlar. Disiplinlerin birlikteliği bu etkileşimi

kuvvetlendirir. Mimaride seramik dışında gerek yapısal gerekse süsleme açısından birbirini tamamlayan ve bütünleşen malzeme pek azdır. Bu ikili her dönem birlikte kullanılmaya ve döneminin beğenisini yansıtmayı sürdürecektir. İncelenen örneklerde de görüldüğü gibi, Bu yapı bloklarındaki özgün artistik seramik uygulamaların çok derinlerde, geleneksel mimari seramik uygulamalarının büyük kalıtsal birikimin günümüze bir aktarımı olarak görebiliriz.

KAYNAKÇA

- Aksoy, M. (2012). Biçimin serüveni, İstanbul: Golden Medya Matbaacılık.
- Barnard, M. (2002). Sanat, Tasarım ve Görsel Kültür. (Çev. G. Korkmaz). Ankara: Ütopya.
- Esen, O. (2013). Mimarlığa Yolculuk, Ankara: Efil Yayınevi.
- Kaçar, V. (1993). Bir bildirim aracı olarak artistik duvar uygulamaları, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Güleç Hoşnut, R. (2006). Üretim tekniklerine göre seramik pano uygulamaları, Türkiye'deki örnekler ve bir sergi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Babil İştar Kapısı [URL: [http://: https://](http://traveltoeat.com/wp-content/uploads/2014/07/)

wpid-Photo-201407102354094.jpg.]. internet adresinden 20 Kasım 2017 tarihinde edinilmiştir.

Sümer, G. (2017, Eylül 20), Seramik Sanayii ve Türkiye, [URL: [http://: www.kmo.org.tr](http://www.kmo.org.tr)]. internet adresinden 15 ekim 2017 tarihinde edinilmiştir.

Güven, G.G. ve Karakuş, G. (2016) Türkiye tasarım kronolojisi seramik, İstanbul.

Algan, Nusret. (1997). Konak iş sitesi artistik seramik panoları kişisel arşivi. İzmir.

İzmir Konak sitesi mimari proje yarışma sonucu. (1966, Ocak). Arkitekt, s. 40-47.

Aziz Gorbon. Türkiye (Kişisel görüşme, 18 Ekim 2017).

TEZEL, D. (2007). Mekân tasarımında doğal ışığın etkileri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.